

**СЬОМИК Т. В.,
здобувач**

*Інститут
міжнародних відносин
Київського національного
університету
імені Тараса Шевченка*

**МІЖНАРОДНА
БОРОТЬБА З
НЕЗАКОННИМ
ОБІГОМ ТА
СПОЖИВАННЯМ
НАРКОТИКІВ
(ІСТОРИЧНИЙ
АСПЕКТ)**

Історія засвідчує, що використання наркотиків людиною існувало здавна. Вважається, що на нашому континенті перше знайомство людини з наркотичними рослинами відбулося у Середземномор'ї, де і до сьогодення росте дикий родич маку, з латинською назвою *Paraver Somniferum*. Виробництво опіуму має тисячолітню історію в таких державах як Туреччина, Іран, Афганістан з подальшим його розповсюдженням на Схід до Китаю і на Захід до басейну Чорного моря. До XVIII століття проблеми зловживання наркотиками практично не існувало через неможливість отримання достатньо очищених наркотичних речовин.

З розвитком науки з'явилися методи виділення наркотичних речовин з рослинної сировини. Їхне вживання вело до швидкого звикання і створення фізичної та психологічної залежності. З середини XIX століття у багатьох країнах світу розпочався настільки інтенсивний ріст вживання наркотичних речовин, що наркоманія ста-

ла набирати рис масового суспільного лиха. Адже зловживання наркотиками вело до швидкої розумової та фізичної деградації і, навіть, до генетичного виродження населення.

У зв'язку з цим розпочалася інтенсивна боротьба із наркоманією, зокрема, в Китаї та Індії (де проблема стояла особливо гостро) була ухвалена серія законів, спрямованих на боротьбу з цим злом. У 1845 році закон про наркотичні речовини прийняла Франція. На початку ХХ століття відповідні акти були прийняті деякими штатами США.

Поступово ставало все більше зрозумілим, що боротьба із вживанням наркотиків не може обмежуватися виключно внутрішньодержавними рамками. Адже наркоманія вражала великі території. При поступовому проникненні через державні кордони визначилися свого роду “профільні зони” вирощування рослин, які містять наркотичні субстанції, обробки наркотичної сировини та виготовлення препаратів, розповсюдження і збуту готових наркотиків, а на сучасному етапі – і зони вигідного “відмивання” грошей, отриманих від незаконного обігу наркотичних речовин. Враженими наркоманією виявилися всі континенти.

На сьогоднішній день у світі нараховується 21 мільйон чоловік, які вживають героїн та кокаїн й 30 мільйонів чоловік, що зловживають стимуляторами амфетамінового ряду. Обіг наркотиків перетворився на прибутковий бізнес. За оцінками Міжнародного валютного фонду (МВФ) доходи від “відмивання” грошей, отриманих з незаконної торгівлі наркотиками складають від 2 до 5 відсотків світового ВВП¹.

Торгівля наркотиками набула транснаціонального характеру. Тому заходи з “приборкування” наркоманії, що здійснювалися урядами всередині своїх держав, наприклад, заборона немедичного вживання наркотиків у Туреччині та Китаї, не привели до позитивних результатів².

Слід зазначити, що протидія незаконному обігові та розповсюдженню наркотиків вимагала вишукування додаткових коштів, необхідних для лікування та соціальної реабілітації наркоманів, утримання відповідного медперсоналу, розробки лікувальних засобів, проведення профілактичних заходів. Тому боротьба зі зловживанням наркотиками швидко вийшла за національні межі. Розуміння небезпеки поширення наркоманії викликало стурбованість у світової спільноти та урядів багатьох держав.

Стало очевидним, що незаконний обіг та споживання наркотиків небезпечні не лише для окремих груп людей чи груп населення, а й для економіки багатьох країн, оскільки завдають значної шкоди сільському господарству, торгівлі, підривають цілі галузі національної промисловості (хімічну, фармацевтичну, фармакологічну). Повстала необхідність міжнародної боротьби із цим злом.

Посилене нелегальне розповсюдження наркотичних засобів турбувало громадськість багатьох країн світу, що змусило низку урядів піти на прийняття узгоджених міждержавних заходів боротьби з цим соціальним лихом.

Формування міжнародного механізму боротьби з наркоманією відбувалося поступово. Його історія досить своєрідна: від встановлення міжнародного контролю за правомірним розповсюдженням та використанням наркотичних засобів до встановлення протидії їхньому незаконному обігові.

Перші міжнародні спроби контролю виробництва і розповсюдження опіуму, морфії, героїну та кокаїну та інших речовин, небезпечних для суспільства, розпочалися у зв'язку із подіями в східній Азії, особливо через проблему опіуму у Китаї і були викликані геополітичними інтересами низки західних країн. Зокрема, уряд США прагнув відгородити Філіппіни, які стали, фактично, американською колонією від поставок китайського опіуму. Одночасно у 1906 році у Великій Британії антиопіумні групи досягнули підтримки урядом своєї боротьби проти торгівлі цим препаратом. У той же період китайський уряд розпочав антиопіумну кампанію. Співпадіння інтересів трьох держав дозволило розпочати міжнародний рух проти торгівлі наркотиками.

Першим кроком стало проведення міжнародних конференцій з проблем обмеження споживання окремих наркотичних речовин. Вони розпочалися з скликання так званої Шанхайської опійної комісії (5-26 лютого 1909 року) за участю представників 13 держав: Росії, США, Австро-Угорщини, Німеччини, Англії, Франції, Китаю, Італії, Японії, Нідерландів, Персії, Португалії та Сіаму.

На її засіданнях було ухвалено перші міждержавні документи про обмеження обігу наркотиків. Висновки Комісії заклали фундамент для подальших кроків у цій боротьбі. Комісія спробувала розробити заходи, що перешкоджали б проникненню наркотиків з регіонів Азії до європейських країн та США, а також обговорити питання, пов'язані з курінням опіуму та міжнародною торгівлею його похідними³. Проте не було вироблено жодних конкретних заходів. Документи Комісії не містили безпосередніх заперечень навіть щодо паління опіуму. Члени Комісії вважали за доцільне лише висловитися за його регулювання та поступове обмеження.

Хоча Шанхайська опійна комісія 1909 року не виробила обов'язкових норм щодо вживання наркотиків і їх неправомірного обігу, вона поклала початок міжнародному контролю за розповсюдженням цих засобів та визначила напрямки діяльності у цій сфері.

Наступним кроком стало ухвалення міжнародно-правових актів проти зловживання наркотиками. Міжнародна конференція з опію,

що проходила у Гаазі з 1 грудня 1911 року до 23 січня 1912 року, у якій брали участь представники 12 держав (ті ж, що і в роботі Шанхайської комісії, але без Австро-Угорщини) виробила і прийняла першу в історії Конвенцію про наркотики.

Розвинувши ідеї, закладені Шанхайською комісією, Конвенція сформулювала актуальність проблеми боротьби з наркоманією. Вперше було визначено конкретні види наркотичних засобів, використання яких ставилося під міжнародний контроль. Це стосувалося опіуму-сирцю, опіуму для куріння та деяких інших наркотичних речовин.

Держави-учасниці взяли на себе зобов'язання ухвалити національні закони, спрямовані на здійснення контролю над виробництвом і розповсюдженням опіуму-сирцю й на перешкодження його незаконному ввезенню та вивезенню без дозволу спеціально уповноважених на те осіб, вжити заходів для поступової ліквідації виробництва, внутрішньої торгівлі і використання опіуму для куріння, а також заборони його імпорту та експорту, використовувати наркотичні засоби (опіум, морфін, кокаїн) лише в медичних цілях, врегулювати правовим шляхом питання виробництва цих речовин, а також героїну та торгівлі ними⁴.

Саме цим була зроблена перша спроба передбачити на майбутнє певний міжнародний контроль за наркотичними засобами. Держави-учасниці висловили готовність розглянути питання вдосконалення внутрішнього антинаркотичного законодавства, передбачити покарання за неправомірне посідання наркотиків і здійснювати обмін статистичною інформацією. Всі держави Європи та Америки, які не брали участі в роботі Конференції, могли без обмежень підписати випрацьовану Конвенцію, направивши своїх уповноважених до Гааги.

Проте Гаазька Конвенція 1912 року не мала практичних результатів. Значною мірою цьому сприяла Перша світова війна, яка почалася незабаром після її підписання. Тому Конвенція вступила в силу лише після укладення Версальського та інших мирних договорів, в яких спеціально обумовлювалося, що їхня ратифікація рівнозначна ратифікації Гаазької Конвенції 1912 року про наркотики.

Подальші міжнародні документи з питань наркотиків доповнювали та розвивали положення Гаазької Конвенції 1912 року. Необхідність їхнього підписання диктувалася постійним поширенням наркоманії, збільшенням масштабів незаконної торгівлі різними наркотичними засобами та їхньої контрабанди. Наркоманія ставала суспільно-небезпечним явищем, а для окремих держав – перетворювалася на гостру соціальну проблему⁵.

Прийняття низки міжнародних актів проти незаконного обігу та споживання наркотиків засвідчує початок важливого процесу в

міжнародних відносинах – утвердження принципу формування міжнародно-правових норм з організації і здійснення контролю за наркотичними засобами. Декілька міжнародно-правових актів було підписано за двадцятирічний період існування Ліги Націй. Головними серед них є Женевська угода та конвенція 1925 року та Бангкокська угода й Женевська конвенція 1931 року, які регламентували виробництво і обіг декотрих наркотичних речовин.

Закріплюючи принципи Гаазької Конвенції 1912 року, Женевська конвенція 1925 року встановила, що наркотики можуть вироблятися тільки для законних потреб держав. Вона внесла до списку наркотичних засобів кокаїнове листя, кокаїн-сирець, індійську коноплю, створивши можливість у майбутньому підвести під дію Конвенції кожен речовину, здатну, за висновком відповідних експертів, викликати ті ж негативні наслідки, що й речовини, вже віднесені до наркотиків⁶.

Ст. 6 Конвенції встановила порядок здійснення контролю за особами, які займаються виготовленням наркотиків, й за приміщеннями, де вони виробляються. Щодо міжнародної торгівлі наркотиками Конвенцією був встановлений порядок, згідно з яким у кожному випадку на ввезення або вивезення наркотичних речовин повинен був видаватися окремий дозвіл. Крім того, Конвенція регламентувала і порядок транзитних перевезень.

Таким чином, Женевська конвенція 1925 року ввела систему ліцензій та реєстрації зовнішньоторговельних контрактів. Держави зобов'язалися надавати детальні статистичні дані щодо таких операцій. Контроль за виконанням зобов'язань покладался на спеціальний орган міжнародного співробітництва, створений згідно з Конвенцією, – Постійний центральний комітет⁷.

Бангкокська угода 1931 року доповнила Женевську угоду 1925 року деякими новими положеннями, зокрема, щодо роздрібною торгівлі опіумом лише в державних установах; про законодавчу регламентацію практики продажу опіуму для куріння за готівку тощо⁸.

Наступною ланкою в системі міжнародного контролю стало підписання в Женеві 13 липня 1931 року Конвенції про обмеження виробництва і регламентацію розподілення наркотичних засобів. У ній вперше було затверджено перелік лікарських речовин, які містять наркотики, і встановлювався контроль над їхнім виробництвом, переробкою, використанням, ввезенням і вивезенням; була вдосконалена система оцінки та визначення максимальної потреби в наркотичних засобах всіх держав незалежно від їхньої належності до даної Конвенції; підвищена відповідальність урядів держав-учасниць за взяті на себе зобов'язання.

Одночасно був створений спеціальний орган – Контрольна комісія, яка мала вивчати дані від держав, що інформували про не-

обхідний об'єм наркотичних засобів, їх виробництво та використання. У разі, якщо виникали розбіжності в оцінках з Комісією, кожна держава мала право провести самостійні розрахунки.

Значно розширилася сфера співробітництва держав-учасниць. Поряд із традиційним обміном правовими актами, передбачалося щорічне представлення Генеральному секретареві Ліги Націй доповіді про дію Конвенції на території договірних сторін.

Окрім того, держави взяли на себе зобов'язання взаємно інформувати одна одну про випадки викриття ними незаконного обігу наркотиків, подаючи відомості щодо кількості вилучених лікарських речовин, встановлення джерел їхнього походження. Необхідно було також повідомляти про характер, кількість, час і місце виявлення наркотиків, методи контрабанди, вжиті урядом санкції і заходи.

Женевська Конвенція 1936 року про боротьбу з нелегальною торгівлею сильнодіючими засобами поклала початок міжнародній співпраці в сфері боротьби з незаконним обігом та споживанням наркотичних речовин. Держави-учасниці взяли на себе зобов'язання кримінального переслідування осіб, які займаються незаконним виготовленням, зберіганням, транзитом, вивозом, продажем і купівлею наркотичних речовин. Конвенція передбачала надання взаємної правової допомоги шляхом обміну необхідною інформацією, викриття й арешту злочинців, видачі їх іноземним державам.

Завдяки перерахованим конвенціям вже на кінець 30-х років поступово склався механізм міжнародного контролю за наркотичними засобами. Який включав у себе обмеження використання наркотиків лише медичними і іншими корисними цілями, регулювання виробництва і регламентацію розподілення наркотичних засобів на міждержавному рівні, шляхом визначення і оцінки необхідного об'єму виробництва наркотичних речовин окремими державами, створення умов для міжнародно-кримінального переслідування злочинців, які діють у цій сфері.

У той же час для цієї системи був притаманним ряд недоліків. Головним із них було те, що під контроль ставилися лише готові наркотики, але практично не регулювалося вирощування і використання різноманітних рослин, які містять у собі наркотичні речовини. Крім того, система так і не стала всеохоплюючою. Ряд урядів не був в стані виконати взяті на себе зобов'язання. Окремі ж країни не лише не ратифікували перераховані вище конвенції, але й відмовилися їх підписувати не бажаючи зв'язувати себе зобов'язаннями у галузі боротьби із наркоманією і розповсюдженням наркотиків.

Тому через свій складний та різноманітний характер (наявність великої кількості міжнародних конвенцій, угод, договорів та протоколів,

кожен з яких потребував окремої ратифікації країнами-учасницями) система, створена в рамках Ліги Націй, виявилася малоефективною. Повстала необхідність укладення єдиного універсального міжнародного договору щодо контролю над наркотичними засобами.

Після Другої світової війни та створення Організації Об'єднаних Націй повноваження та функції, що їх попередньо виконувала Ліга Націй взяла на себе ООН. Створена нею Економічна та Соціальна Рада (ЕКОСОП) відразу ж включилася у боротьбу із наркоманією та протиправним обігом наркотиків. 16 лютого 1946 року ЕКОСОП утворила спеціальну Комісію з наркотичних засобів.

Перед нею було поставлено завдання сприяти реалізації міжнародних угод в цій галузі і забезпечити подальший розвиток міжнародного контролю. До неї увійшли представники 24 держави і вона стала основним органом здійснення координації міжнародної діяльності у цій сфері.

Це вимагало не лише об'єднаних зусиль ООН та інших міжнародних організацій, усіх урядів, а й прийняття універсального міжнародного договору про контроль за наркотичними речовинами. Після багаторічної роботи Комісії Конференція повноважних представників держав ухвалила у 1961 році чинну донині Єдину конвенцію про наркотичні засоби⁹. Її ухвалення мало за мету вирішити низку завдань, які стояли перед державами-учасницями. Перш за все, Конвенція мала замінити усі міжнародні документи, укладені протягом попередніх десятиліть та привести систему міждержавного контролю у відповідність з соціально-економічними змінами, що відбулися в світі. Окрім того необхідно було реорганізувати низку міждержавних органів, створивши ефективну інституційну систему контролю за виробництвом сировинних продуктів (опійного маку, необробленого опіуму, коннабісу (конопель) та листя коки).

Важливим нововведенням стало те, що система контролю над вирощуванням опійного маку була розповсюджена на кокаїновий куш та каннабіс (коноплі). Завдяки приєднанню до Єдиної Конвенції 1961 року у низці країн було юридично заборонено паління опіуму, немедичне його споживання, жування листя коки та паління гашишу. Новим напрямком у галузі боротьби зі зловживанням наркотичними засобами стали спеціальні положення про лікування і реабілітацію наркоманів.

Складовим елементом Єдиної конвенції є чотири переліки наркотичних засобів за ступенем їхньої шкідливості для здоров'я і заборони до немедичного розповсюдження. Ці переліки постійно поповнюються у міру розробки і виготовлення злочинними елементами нових і нових наркотичних препаратів.

Вперше у Єдиній конвенції були передбачені спеціальні заходи контролю щодо виробництва опіуму для міжнародної торгівлі, розведення макової соломи, кокаїнового куща та каннабіса (конопель).

Згідно з Єдиною конвенцією 1961 року, Постійний центральний комітет з опіуму та Контрольну комісію з наркотичних засобів було об'єднано у Міжнародний комітет з контролю над наркотиками. Його унікальністю є те, що існуючи в системі ООН, Комітет, фактично, є незалежною установою. В рамках ООН було засновано також інші органи – Комісію з наркотичних засобів Економічної та Соціальної Ради ООН, яка є вищим органом у цій галузі та Відділ з наркотичних засобів Секретаріату ООН, що виконує чисто адміністративні функції.

Таким чином, Єдина Конвенція 1961 року розв'язала ряд завдань, зокрема замінила єдиною угодою існуючі багатосторонні договори у галузі контролю над наркотиками, спростила систему міжнародного контролю і скоротила кількість міжнародних інституцій, які ним займаються, а також привела цю систему у відповідність із соціальними і економічними змінами у світі, що відбулися після Другої світової війни.

У 70-ті роки Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 року була деякою мірою розширена та зміцнена Протоколом 1972 року про поправки до неї, який став додатковим поштовхом до активізації зусиль, спрямованих на попередження та припинення незаконного обігу наркотиків, профілактику зловживання ними. Нині у цій конвенції беруть участь 158 держав¹⁰.

Ще до прийняття Єдиної конвенції про наркотичні засоби 1961 року на міжнародному рівні почали обговорюватися питання, пов'язані з впливом на здоров'я людей наслідків зловживання так званими психотропними речовинами. У відповідності з міжнародною домовленістю під цим терміном розуміються депресанти і стимулюючі речовини, які впливають на центральну нервову систему, а також ті засоби, які викликають галюцинації, окрім алкоголю.

Зростання немедичного вживання психотропних речовин в країнах Північної Америки й деяких державах Європи привернуло особливу увагу міжнародної громадськості до цієї проблеми. Питання про необхідність введення контролю за психотропними засобами почало обговорюватися на міжнародному рівні у 1955 році, коли Комісія з наркотичних засобів розглянула доповіді, надані Комітетом експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВОЗ).

Занепокоєння проявили також й інші міжнародні органи, які здійснюють контроль за наркотиками. Протягом ряду років Економічна і Соціальна Рада, ВОЗ, Постійний центральний комітет з наркотичних засобів і його наступник – Міжнародний комітет контролю за наркотиками прагнули знайти вирішення цієї проблеми¹¹. Стурбованість міжнародних інституцій була цілком виправданою, адже зловживання психотропними речовинами викликало немало ускладнень в ряді країн і занепокоєння у низки урядів.

Детальне дослідження цієї проблеми Комісія з наркотиків ООН доручила скликаному в серпні 1966 року Спеціальному комітету з речовин, що не перебувають під міжнародним контролем. Розроблені ним концепції були використані на Першій спеціальній сесії Комісії з наркотичних засобів (січень 1970 року), де розглядався проєкт багатостороннього договору про психотропні засоби. Кінцевий варіант Конвенції про встановлення контролю над психотропними засобами був схвалений в лютому 1971 року у Відні на спеціальній дипломатичній конференції, яка розповсюдила на них міжнародно-правовий режим, аналогічний тому, що був створений Єдиною конвенцією 1961 року щодо наркотичних засобів. Нині до Віденської конвенції приєдналися 146 держав.

З метою забезпечити на міжнародному рівні вжиття заходів проти незаконного розповсюдження наркотичних і психотропних речовин у 1988 році було підписано Конвенцію проти їх незаконного обігу, схвалену спеціальною конференцією ООН. Ця конвенція вступила в дію у листопаді 1990 року. У ній бере участь 137 країн.

Підводячи підсумок, необхідно наголосити, що ухвалення трьох конвенцій з боротьби з наркотичними та психотропними речовинами висвітлює гостроту проблеми наркотиків, масштаби і тенденцію зростання незаконного обігу, виробництва та споживання наркотичних засобів. Створивши систему міжнародно-правових норм, конвенції стали дієвим механізмом боротьби з незаконним обігом та споживанням наркотичних речовин на міжнародному рівні. Вони дозволили державам-учасницям доповнити їхні внутрішні зусилля у боротьбі з наркоманією необхідним міжнародним компонентом, а також змусити інші держави створити внутрішньоправові механізми боротьби з цим лихом.

Сучасна структура системи міжнародного контролю за наркотиками базується в основному на положеннях Єдиної конвенції про наркотичні засоби 1961 року¹². До її прийняття міжнародний контроль за наркотичними речовинами здійснювався Комісією з наркотичних засобів, яка виробляла загальну політику в цій сфері, Постійним центральним комітетом з опіуму і Контрольним органом з наркотичних засобів як спеціальними інституціями нагляду, які тісно співпрацювали між собою, акумулюючи статистичні дані урядів про наркотики, та контролювали міжнародну торгівлю ними, враховуючи потреби в них для держав, а також Комітетом експертів з токсичних засобів при ВОЗ, основним завданням якого був міжнародний контроль за новими наркотичними засобами, в тому числі синтетичними.

Єдиною конвенцією 1961 р. було погоджено передати функції Комісії з наркотичних засобів Економічній і Соціальній Раді ООН щойно створеному Міжнародному комітету з контролю за наркотиками.

З метою створення більш потужної фінансової бази для здійснення співробітництва в цій галузі, 1971 року був створений Фонд ООН для боротьби зі зловживанням наркотиків. Бюджет Фонду складається із добровільних внесків держав. Основне завдання Фонду – надання технічної допомоги державам і міжнародним організаціям в справі боротьби з незаконним обігом наркотиків.

Крім вказаних вище органів, проблемою наркотиків, в тій або іншій мірі, займаються Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (питання заміни культивування опійного маку, індійської коноплі і кокаїнового куща і т.п.), Міжнародна організація цивільної авіації (запобігання нелегальним перевезенням наркотиків авіатранспортом), Всесвітній поштовий союз (контроль за відправкою наркотиків поштою).

Стурбованість тенденцією неухильного і досить швидкого росту злочинності у сфері наркобізнесу призвела до скликання в лютому 1990 року спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН із цього питання. Під час неї Генеральна Асамблея ухвалила Політичну декларацію і Всесвітню програму дій з міжнародного співробітництва у боротьбі проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин.

Значний внесок у міжнародну боротьбу з незаконним обігом та споживанням наркотиків вносять міжнародні неурядові організації. Чільне місце серед них посідає Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол), яка на міжнародному рівні серед іншого веде боротьбу з правопорушеннями в сфері наркотиків.

Основним завданням Інтерполу є забезпечення взаємодії поліцейських органів різних країн у боротьбі з кримінальними злочинами. Його членами є не держави, а уповноважені їхніми урядами національні центральні бюро, у більшості – підрозділи вищих поліцейських органів. Інтерпол тісно співпрацює з іншими міжнародними організаціями¹³.

Міжнародна боротьба з незаконним обігом та споживанням наркотиків не обмежується глобальним рівнем. Вона ведеться також і на рівні окремих регіональних об'єднань, у тому числі Європейського Союзу та СНД. Регіональне співробітництво ґрунтується на розумінні того факту, що проблеми контролю над наркотиками є однаковими для країн із спільними кордонами.

Зокрема, договір про Європейський Союз передбачив широке співробітництво держав-учасниць в галузі правосуддя та внутрішньої політики, у тому числі і у питаннях боротьби з протиправним обігом наркотиків¹⁴. У зв'язку з ліквідацією контролю на внутрішніх кордонах держав-учасниць на підставі Шенгенської угоди, перед ЄС виникла проблема зміцнення зовнішнього кордону, встановлення єдиних правил імміграційного контролю.

Уряди країн ЄС стурбовані тим, що торгівля наркотиками, як і торгівля ядерними речовинами, "відмивання" добутих злочинним шляхом грошей, перепродаж крадених автомобілів може здійснюватися через кордон Союзу. Ця занепокоєність призвела до створення Європолу, який допомагає налагодити співпрацю між державами – членами ЄС у галузі боротьби з цими загрозами.

Для надання підтримки і з метою підвищення ефективності роботи правоохоронних органів країн-членів ЄС, у рамках Оперативного підрозділу Європолу – Відділу по боротьбі з наркотиками (Europol Drugs Unit – EDU) із штаб-квартирою в Гаазі, здійснюються обмін інформацією про особу злочинця; надання технічної допомоги і підтримка людськими ресурсами при розслідуваннях та поточних операціях, які проводяться правоохоронними органами країн-членів ЄС під наглядом зацікавлених країн-членів ЄС, які несуть відповідальність за ці розслідування та проведення операцій; підготовка доповідей чи аналітичних записок про злочинність на підставі загальних даних, отриманих від країн-членів ЄС чи з інших джерел.

Кроки по боротьбі з наркотиками було зроблено також і на території СНД. Зокрема, ще у листопаді 1990 року у Москві була проведена перша нарада глав європейських національних правоохоронних органів по боротьбі з наркотиками та психотропними речовинами.

Як бачимо, зростаюче розуміння небезпеки зловживання наркотиками, нагальна потреба в погоджених діях проти їхнього нелегального обігу та споживання, а також вимоги громадськості, стурбованої поширенням наркоманії, змушують світову спільноту постійно шукати нових методів та форм боротьби з цим загальнолюдським лихом.

Основу міжнародного механізму боротьби з незаконним обігом та споживанням наркотиків складає

- скликання міжнародних конференцій та ухвалення відповідних документів (наведені нами вище договори, конвенції, угоди, протоколи, декларації.), спрямованих на протидію наркоманії в міжнародному масштабі;
- створення міжнародних інституцій (міжнародних організацій та їхніх органів), покликаних реалізувати рішення ухвалені конференціями та інші правові акти. Закладені у документах міжнародно-правові норми створюють складну переплетену систему міжнародних інститутів та режимів, що дозволяє скерувати політику окремих країн у спільне русло боротьби з наркоманією як глобальною проблемою людства.

Аналіз історичного розвитку міжнародної боротьби з незаконним обігом та споживанням наркотиків свідчить, що з плином часу вона розвивалася від найпростіших внутрішньодержавних форм через скликання міждержавних комісій та конференцій до співробітництва

в рамках універсальних міжнародних організацій, зокрема, Ліги Націй та її наступниці – ООН, а також міжнародних організацій спеціалізованого характеру. Важлива роль у цій боротьбі належить також міжнародним неурядовим організаціям, зокрема, Інтерполу. Вони доповнюють зусилля міждержавних інституцій.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Руководящие принципы сокращения спроса на наркотики и меры по укреплению международного сотрудничества в борьбе с мировой проблемой наркотиков. Специальная сессия Генеральной Ассамблеи ООН, посвященная совместной борьбе с проблемой наркотиков 8 – 10 июня 1998 года. Политическая декларация. – Вена: ООН. – 1998. – С. 2.
- ² ODCCP Field Representatives Seminar, 6-11 June 1999; Issue Paper № 18; Cooperation with European Union Institutions, United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention. – 1999. – S.7.
- ³ Анисимов Л.Н. Наркотики: правовой режим. – Ленинград, 1974. – С.8-9.
- ⁴ Там само. – С.11.
- ⁵ Там само. – С.10.
- ⁶ Там само. – С.18.
- ⁷ Там само. – С.29.
- ⁸ Там само. – С.34.
- ⁹ Див.: Единая конвенция Организации Объединенных Наций о наркотических средствах 1961 года (в редакции 1972 года). – Нью-Йорк: ООН, 1977. (United Nations, Treaty Series, vol 976, No. 14152).
- ¹⁰ Див.: Международная программа ООН по контролю над наркотиками / Пер. Кравченко Е.В. – World Drug Report of the United Nations International Drug Control Programme). – Oxford: Oxford Univ.Press., 1997. – http://crime.vl.ru/docs/stats/stat_14.htm
- ¹¹ Мачковский Г.И. Наркомания среди молодежи в капиталистических странах. – М., 1979. – С.8.
- ¹² Див.: Конвенция о психотропных веществах от 21 февраля 1971 г. // Украина в міжнародно-правових відносинах. – Київ, 1996; Единая Конвенция о наркотических средствах 1961 г. – Нью-Йорк: Организация Объединенных наций, 1977.
- ¹³ Бельсон Я.М. Интерпол в борьбе с уголовной преступностью. – М.: Наука, 1989. – С.12.
- ¹⁴ Europäische Union, Europäische Gemeinschaft: die Vertragstexte von Maastricht; mit den deutschen Begleitgesetzen / bearb. u. eingeleitet von T.Laufer. – 5.Aufl.- Bonn: Europa Union Verlag, 1996. – S. 75-78.

Надійшла до редакції 28.02.2002